

Ivan Kukovec*

KAJ VSE LAHKO DOŽIVI PRLEK, E GRE V SVET

lanek predstavlja nadaljevanje prvega dela v lanskoletni številki objavljenih spominov Ivana Kukovca in govori o prvih dneh osvoboditve ter oriše povojne politične razmere na širšem ormoškem območju.

Življenje ob osvoboditvi

Po begu Nemcev smo bili precej asa prepušeni sami sebi. Poizvedovali smo za sosedi, da bi ugotovili, kako so preživeli, da bi skupaj zajeli sapo, saj je Nemija kapitulirala že naslednje dneve. Dom smo našli razdejan in oropan do zadnjega živeža in opreme. Na naši jablani smo, na srečo, našli obešeno goveje stegno, ki še ni zaudarjalo. Nekaj dni smo si ga delili s sosedi kot dragocen priboljšek.

S hrano, z obla ili in s posteljnino smo si morali pomagati med sosedi. Precej asa smo ostali tudi brez zdravniške oskrbe ali druga ne javne skrbi za varnost ljudi. Nih e tudi ni poskrbel za nujne gospodinjske pripomočke, dokler niso tudi kmetje dobili skromnih nakaznic za sladkor, sol, obla ila, blago in petrolej.

Na naše gospodarsko poslopje sta padli dve minometni granati in ga mo no poškodovali. Sre ni, da smo ostali vsaj pri golem življenju, smo zakrpali streho in za eli kmetovati skoraj brez vsakega kmekega orodja, semen in živine eta, razen ujetega vojaškega kljuseta.

Deset dni po osvoboditvi je prišla mojega o eta prete e zaslišati in preiskovati partizanska trojka, s katere komandirjem se je na srečo o osebnost poznal. Nekdo je namreč eta zatožil, da ima skrito lovsko puško in drugo orožje. Resnici na ljubo je svoji lovski puški in pištolo pred Nemci res zakopal kar pod sodom vina za zunanjim zidom naše doma ije. e bi obtožbo priznal ali bi skrito orožje celo našli, bi ga zagotovo ustrelili na licu mesta. To je bil as kaosa in brezpravja

Pri tej preiskavi sem bil prisoten kot edina doma a pri a. Na našem podstrešju so našli le nekaj lovskega smodnika, šiber, netilk in praznih tulcev za lovsko puško. Vse najdeno sem moral stla iti v svoj šolski nahrbtnik in prisilno nositi v njihovo bližnjo postojanko. No polovici gozdne poti so mi nahrbtnik sneli in mi dejali, da se lahko vrnem domov. Ko sem v strahu, da mi bodo kaj storili, za el te i skozi grmovje, so za eli za menoj divje streljati, verjetno iz objestnosti.

O eta zaradi orožja niso ve preganjali. Ob primernem asu je to tudi odstranil, razen lovske puške, saj se je ob prvi priložnosti nameraval v laniti v povojno lovsko družino.

Babica nam je ob splošnem pomanjkanju in zasilni zdravniški pomoči v mukah umrla doma na svoji postelji že leto dni po koncu vojne. Cerkveno smo jo pokopali pri Veliki Nedelji skupaj z njenimi talismani v družinsko grobnico k njenemu soprogu Filipu Rajhu. Imela je za takratne razmere kar ugleden pogreb.

Postopoma sta bila tudi v naši vasi organizirana krajevni ljudski odbor in obina, kjer se je bilo možno prijaviti in poiskati kakšno pomoč. Sklicani so bili prvi sestanki z vašani, da bi zvedeli kakšne pomembne novice.

Tudi na naši doma iji je bil opravljen uradni popis vojne škode, vendar nikoli ni bilo kar koli poplano. Tudi drugih sredstev za obnovo poslopja ali orodja in živine ni bilo. Zato smo bili toliko bolj veseli prihoda enega naših sorodnikov iz pregnanstva. Domov se je pripeljal kar na vozu s vpreženim belim konji kom. Oboje nam je prepustil v nadaljnjo skrb, saj doma ni imel kmetije. Vse to smo morali prijaviti, opraviti popis kmetijskih zemljiš in drugega imetja. Vpisani smo bili v evidenco prebivalstva, saj so kmalu sledile občinske in tudi prve državne volitve, kjer se je s kroglicami odlo alo za kraljevino ali za federativno republiko Jugoslavijo.

Šoloobvezni otroci smo med vojno izgubili celo leto pouka, za enši od jeseni leta 1944, ko se le odprla t.i. ruska fronta pri Baltskem jezeru na Madžarskem in se kaj hitro preselila tudi na vzhodne obronke Slovenskih goric.

* Ivan Kukovec, dipl. inž. agronomije, Celovška cesta 147, Ljubljana. Umrli leta 2000. Spomine uredil Franc Krnjak, Skolibrova 4, 2270 Ormož.

¹ Objavo nadaljevanja je, kot prvega zapisa, dovolila žena Rezka. Viri za sprotne opombe so pri uredjevalcu spominov.

Ponovno smo za eli hoditi v šolo šele jeseni 1945. leta. Meni in mojim vrstnikom so upoštevali le predvojne štiri razrede osnovne šole. Prve tri razrede in za etri razred nižje gimnazije, ki smo jih obiskovali med okupacijo, pa so nam priznali šele po opravljenih razrednih izpitih iz vseh predmetov v slovenskem jeziku. Šolanje v nemšini nam torej na Štajerskem ni bilo priznано. Tako imam zanimiv spomin za prve tri razrede nižje gimnazije – kar dvojna spriva evala, nemška in slovenska. Vpisal sem se v etri razred v Ormožu ter junija leta 1946 opravil malo maturo z odliko.

Nemška spriva evala bi mi omogočila pridobiti nemško državljanstvo, e bi le zanj zaprosil kot njen takratni državljan. Kaj udno osvoboditeljsko po etje, seveda kot nerazumljiva prva zamera preprostim ljudem na podeželju, ki so komajda preživeli hude vojne ase. Kljub propagiranemu strahu pred Rusi in komunisti, smo se vendar veselili svobode. Nato so sledile še druge zamere prenapete nove oblasti. Tako tudi zlohотно siljenje kmekega prebivalstva v kolhoze oziroma kmeke delovne zadruge ob skupnih kotlih v menzah, esar so se na patriarhalno urejenih kmetijah posebno bali. Nekatere so tudi zapirali.

Vso oblast so imeli v rokah politiki ni aktivisti, med katerimi so bili tudi prišleki od drugod. Tako tudi okrajne ali celo republiške oblasti, da bi »pomagali« doma im kadrom pri organiziranem delu. Vsakomur, tudi meni kot šolarju so t.i. poverjeniki za eli pisati ovaduške osebne karakteristike. Najprej so le-te pisali udbovci, na to pa »personalni poverjeniki« pri vaških odborih OF. Brez primerne osebne karakteristike v zaprti kuverti se namre tudi meni ni bilo možno prijaviti na razpis na obrtno šolo ali vpisati v višjo gimnazijo ter prijaviti v dijaški dom na Ptuj.

V živem spominu mi je ostala o etova selitev neznane begunke iz Maribora z dvema majhnima otrokoma, ki se je slujno zatekla na našo domajno. Ko je nastal mir, si je gore e želela vrniti v Maribor k svojim, eprav še ni bilo nikakršnega javnega prevoza. Porušeni so bili vsi cestni in železniški mostovi in razrita železniška proga. Preko Drave, Lešnice in Pesnice si je vojska zgradila zasilne pontonske mostove in splave. Na njeno moledovanje je o e že deseti dan po koncu vojne naložil na majhen voz nesre no mater z otroki in se z mano kot spremljevalcem hrabro odpravil z omenjenim malim belim konji kom no 60 kilometrov dolgo pot do Maribora. Za pot, tja in nazaj, sva potrebovala tri dni in dve no i. Spali smo kar na vozu.

eprav so se takrat po isti poti premikale številne zmagovite partizanske, bolgarske in ruske vojaške enote v obe smeri, smo lahko potovali brez ve jih težav. Na obeh straneh ceste smo opazovali grozljivi

špalir odvrženega in namerno uni enega nemškega težkega orožja, razmetana prevozna sredstva in intendatsko opremo. Videli smo dolge kolone vra ajo e se bolgarske vojske s konjskimi vpregami v zna ilne lojtrske vojaške vozove, naložene z razno kramo. Najve je bilo naropane posteljnine, sanitarne in sobne opreme, tudi slik in drugih kulturnih rekvizitov ter drugo, kar se je kakor koli bleš alo. O itno so z dovoljenjem naših novih oblasti to kramo naropali v Mariboru in na Ptuj, da bi ta žalostni vojni plen odpeljali s seboj v Bolgarijo.

Maribor je bil mo no zbombardiran, tako da smo se komaj prebili do stanovanja naše begunke in jo sre no vselili v na pol porušeno stanovanje, kjer je z upanjem akala na povratek svojega moža, za katerega sploh ni vedela, kje je. Vse ji je bilo oropano, zato smo poiskali sosede, da bi ji pomagali v negotovosti.

Ko sva se z o etom vra ala iz predmestja Maribora proti Ptuj skozi znani gozd ob Dravi, sva postala pozorna na kolone zaprtih kamionov, ki so vozili za nama. V tem gozdu je bilo namre slišati posamezne strele in rafale strojnic. Prvotno sva sklepala, da gre za likvidacijo kake zaostale nemške enote. Ko pa sva skozi slabo zastrte plahte na posameznih kamionih videla uniformirance z zadaj zavezanimi rokami, sva logi no sklepala, da gre za vožnje ujetnikov na njihovo moriš e. To se je z govoricami tudi potrdilo in objavilo z odkritjem tamkajšnjih grobiš .

Omeniti je treba povojno junaštvo mojega o eta. Bližnje minsko polje ob vstopu v našo vas, na katerem je o e ujel že omenjenega konja, je bilo šele ob prvi nesre i doma inke odkrito in vidno ozna eno. Partizanski minerci so ga takoj za eli sistemati no o iš evati, dokler ni nekemu vojaku odneslo roko. Nato je bila pripeljana deseterica nemških vojakov – ujetnikov, da so z delom nadaljevali.

Komanda mesta v Ormožu je bila prehitro prepri ana, da je glavna cesta že razminirana. Zato so se nekega dne proti ve eru peljali štirje partizani z džipom proti naši vasi. Naleteli so na neodkrito tankovsko mino, tako da je šlo vse skupaj z njimi v zrak in hudo ranilo vse štiri oficirje. Težko ranjeni so žalostno klicali na pomo . Nih e od vaš anov, razen mojega o eta, pa si ni upal do njih, saj so bili kar sredi tega neo iš enega minskega polja. Povezal jih le s svojo raztrgano srajco in predpasnikom, da bi zaustavil krvavitve. Odnese jih na varno, zapregel svojega malega konja in jih še pravo asno odpeljal v bolnico v Ormož. Rekli so mu samo hvala.

Na tem minskem polju je bilo do kon nega o iš enja težje ranjenih kar 32 nesre nikov, med njimi tudi 8 nemških vojnih ujetnikov, ker so med malico neprevidno ravnali z že odstranjeno mino.

Moj o e in drugi sosedje, ki so jim Nemci odvzeli konje in vozove, so se nekega dne odpravili iskat svoje imetje dale proti Koroški. Slišali so, da se okrog Dravograda prosto pase veliko konj, da je tam veliko kme kih vozov, kar so pustili Nemci in drugi begunci pri preboju na Koroško. Ker moj o e ni našel ni od svojega, se je vrnil praznih rok, eprav bi lahko vzel tudi tuje, ker je bilo konjev in vsega drugega kar na pretek.

Predvsem je pogrešal dragoceno spominsko hišno ko ijo – koleselj. Ko ijo nam je prvi uspelo izmakniti in skriti v gozdu, kjer so jo Nemci ponovno našli. Kasneje, pri begu, so Nemci zalotili mojega o eta v hlevu, ukazali so mu zapre i ko ijo in se odpeljali. Njega pa pustili živega.

Tudi v naši vasi so bili organizirani propagandni mitingi s politimi govori, ske i, partizanskimi pesmimi, z recitacijami in glasbo. Pri eni takšnih priprav je moj sošolec po nesre i ustrelil svojo sestro, ko sta vadila ske . Menil je, da je puška prazna.

Doma so se razmere postopno umirile, tako da so se vaši ani ponovno sre evali in pripovedovali vsak svojo življenjsko zgodbo. Pri mojem o etu, vaškem zaupniku, je nastalo neke vrste zbirališ e sosedov. Pogovarjali so se, kako obnoviti gospodarjenje in kako urejati zadeve z novimi oblastmi. Solidarno so si pomagali pri saniranju vojne škode.

Povojne politične razmere

V naši vasi je šele ob koncu vojne nastala obinska organizacija Osvobodilne fronte. Glavni funkcionarji so bili naši strici z babinine doma ije. Mojemu o etu so sicer zaupali, niso pa ga vključevali v politično delo. Vedeli so namre , da ni preve navdušen nad novimi oblastniki, saj so mu najbolj zagreti celo zloveš e o italijansko sodelovanje z Nemci, samo zato ker je pobiral lanarino za njihovo Domovinsko zvezo.

Kljub vsemu so o etovo priljubljenost na vasi pokazali tudi rezultati prvih povojnih volitev za vaškega župana, kjer je po pripovedovanju lanov volilne komisije celo zmagal. Vendar so politični aktivisti volilni rezultat ponaredili, tako da je zmagal »zanesljivejši« sosed. Posledično so ga izključili ali celo iz gasilstva, eš da je skupaj z gasilci pri korakanju prepeval nemške pesmi. Nekaj asa tudi ni smel nositi lovske puške, kar ga je še posebej prizadelo, dokler ni pomagal ustanoviti lovskega društva na vasi. Aktiven je ostal le v Rde em križu, kjer je požrtvovalno sodeloval do svoje smrti.

Sledile so še druge zamere takratnim lokalnim oblastnikom. Med drugim je uspel prepri ati svoje sosede, da niso podpisali pristopa k ustanovitvi

kme ke delovne zadruge na vasi, zaradi esar tudi ni bila ustanovljena. Ožigosani smo bili za saboterje, tem pa so bistveno pove ali davke in obvezno oddajo kmetijskih pridelkov.

Proti volji naprednejših kmetov so bile tudi pri nas ustanovljene kmetijske delovne zadruge, kjer so kmetje lahko zadržali zase le skromne ohišnice. So asno je bila opravljena nacionalizacija imetja pobeglih Nemcev in Avstrijcev, cerkvenih stanov, preganjanih trgovcev, obrtnikov, tovarnarjev in tudi ve jih kme kih gospodarstev, ki so jih šteli za veleposest. Zaplenjeno je bilo tudi vse imetje, ki so si ga med vojno prisvojili Nemci.

Ve je kmetije so bile dodatno prizadete z odvzemom ve kot desetih hektarjev obdelovalnih zemljiš . Tudi našo kmetijo so imeli za kulaško, eprav spada med srednje velike z vsega 9,5 ha obdelovalne zemlje. Kme ki otroci nismo imeli pravice do štipendij. Razen mene, ki sem se prebijal sam z delom ob študiju, moji bratje in sestre niso mogli nadaljevati šolanja.

Babi ino doma ijo na Lešnici, kjer so gospodarili njeni ne aki in kjer je bil rojen tudi moj o e, je zakon o deset hektarskem maksimumu razpolovil. Del vinogradov so rešili s tem, da so se posamezni strici in tete kot dediči tudi fizično preselili v bivše vini arije, da bi dokazali lo enost svojih gospodinjstev. Podobno se je dogodilo tudi z doma ijo staršev, sester in bratov moje matere, katerim so bili odvzeti najlepši vinogradi in sadovnjaki.

Priiložnostno mi je takratni udbovski republiški funkcionar pripovedoval, kako se je ob nekem obisku naših kmetov, ki so se upirali podpisati pristop h kme ki zadrugi, zgrozil nad krutim ravnanjem z njimi v zaporu. im se je pojavil, so za eli nekateri kar sami jokaje obljubljeni, da bodo takoj vse podpisali, samo da jih spusti domov. Od tod torej korenine sovraštva teh kmetov do bivšega režima. Iz bližnjih vinogradov z vini arijami vred in drugih nacionaliziranih kmetijskih zemljiš je bila ustanovljena Vinogradniška delovna zadruga Litmerk. Te zadruge pa niso ustanovili okoliški kmetje, pa pa socialno in sicer poniževani bivši vini arji in kajžarji. Nekaj let pozneje pa je iz tega žlahtnega vinogradniškega obmo ja nastalo ugledno Vinogradniško gospodarstvo Jeruzalem Ormož. To sem tudi predvidel v svoji diplomski nalogi 1956. leta.

Druge tovrstne kmetijske delovne zadruge so bile ukinjene že do leta 1954, saj so se pokazale kot gospodarsko povsem neuspešne. Tako so se na eni strani za ele razvijati splošne kmetijske zadruge in tržno usmerjene kmetije z obnovljenimi vinogradi, sadovnjaki, modernimi hlevi, kompletno kmetijsko mehanizacijo ter intenzivnimi poljš inami, urejenimi

hlevi, obnovljenimi vinogradi in sadovnjaki, praši je in perutninarske farme, vse zaradi pogodbene pridelave tržnih viškov preko splošnih kmetijskih zadrug. Na drugi strani pa so nastala sorazmerno vzorno urejena kmetijska gospodarstva na tako imenovanih družbenih zemljiših in vinske kleti.

Breme obveznih oddaj kmetijskih pridelkov je postajalo vse težje. Kot vaški zaupnik je o e pomagal sosedom sestavljati setvene in rejske plane tako, da niso imeli pretiranih naturalnih dajatev. Tedensko so morali vzajemno sestavljati potrebne kilograme žive teže krav in svinj za vsako obvezo. Tako je le po eden oddal celo žival kot obvezo tudi za sosede. Tako ni bila nasilno odpeljana celotna žival iz hleva zaradi obveznosti nekaj kilogramov mesa. Kljub temu so zagreti aktivisti – odkupovalci tudi po naši vasi nasilno pregledovali shrambe in hleve ter iskali skrite zaloge. Posameznike so zaradi prikrievanja živine in drugih pridelkov, tudi zaradi izre enih grdih besed ali celo groženj, zapirali za nekaj dni, da bi tako prestrašili tudi druge.

Nam bi po omenjenem vaškem razporedu obvezne oddaje morali odpeljati še zadnjo kravo. Kaj to pomeni za sedem nedoraslih otrok, si lahko samo mislite. Na sre o pa je bila naslednji teden obvezna oddaja ukinjena po vsej Sloveniji, tako da nam je ostala vsaj krava. Za osnovno prehrano smo morali na kmetiji skrbeti sami. Dobili smo le karte za obleke in evlje ter za petrolej, sol in sladkor. Tako je bilo pri nas vse do leta 1952, ko so bile postopno ukinjene tudi proslule kme ke delovne zadruga in vrnjena zasebna lastnina kmetom. V sosedstvu je ostala pri življenju še nekaj let Vinogradniška zadruga Litmerk, ki so jo ustanovili bivši vini arji iz vinogradov bivših lastnikov in cerkvenih stanov. Spominjam se sredine leta 1952, ko nam je tudi zaradi suše v preteklem letu enostavno zmanjkalo vsega. Tako tudi zrnja za kruh, mesa, masti, olja in drugih doma ih pridelkov. Jedli smo samo mleko od preostale krave, nezabeljeno špina o iz kopriv in pusto polento. Zato smo seveda nestrpno akali, kdaj bo dozorel prvi je men. Tega smo seveda še ne povsem zrelega še isti dan poželi, omlatili, o istili zrnje, ga odnesli v mlin na mletje ter še ta dan doma spekli kruh in jedli je menove žgance z mlekem. Lakote smo bili trenutno rešeni.

Podeželani so v tem asu, ko še ni bilo možnosti zaposlitve, živeli sorazmerno težko. Vladalo je precejšnje nezadovoljstvo na eni in navdušeni aktivizem na drugi strani. Zaradi politike so se razhajali tudi stari prijatelji, celo v samih družinah. Tudi v mestih, posebej v delavskih naseljih in tovarnah je zaradi pomanjkanja hrane zavladala precejšnja politična napetost, izražena v mitingaštvu proti informbirojevcem, kulakom, trgovcem in

»zapadu« zaradi hude ekonomske blokade. Aktivisti so seveda tudi kme ke ljudi nagovarjali in jim pošiljali pozive, da se morajo vklju evati v frontne brigade za »prostovoljno« delo v porušenih mestih, za spravilo lesa in drugo, eprav so imeli opustošene domove, brez vprežne in plemenske živine, in so se težko prebijali.

Tako je bil mobiliziran tudi moj o e. Skupaj s konji in z vozom je sodeloval po dva meseca pozimi leta 1948 in 1949 pri se nji in spravilu lesa, da bi si država z izvozom lesa lahko kupila pšenico, kot so govorili. Dobil je sicer skromno denarno nadomestilo, pa še tega je porabil na poti. e bi se upiral, bi ga zagotovo zaprli. Doma smo tako ta as morali otroci z materjo preživeti sami, saj je o e odpotoval z vprežnimi konji ve kot 100 kilometrov dale v Ribnico na Pohorju. Podobno je bilo tudi pri naših sosedih, saj so bili mobilizirani tudi taki brez konjske vprege.

Tudi mestni ljudje so morali brigadirsko pobirati koloradskega hroša na kme kih krompiriših, nabirati gozdne sadeže in opravljati kme ka dela na t.i. državnih posestvih. Obvezno je bilo treba škropiti vse sadno drevje proti ameriškem kaparju. Kmetom so pripadale le karte za sol in sladkor ne pa tudi za druge potrebš ine. Ostali so tudi brez zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja, e niso vstopili v kmetijske delovne zadruga. Zaradi neugodne zamenjave vojnih valut so ostali brez privar evanega denarja. e so se upirali obvezni oddaji in vstopanju v zadruga, so kme ke gospodarje zapirali. Obvezno oddajo in druga bremena so opravi evali s tem, da bila kolikor toliko redno oskrbljena tudi mesta z osnovno hrano. Ta se je delila na živilske nakaznice, razli ne po teži zaposlitve in drugih kriterijih. Najve tako zbrane hrane je pripadalo vojakom, mili nikom, aktivistom, rudarjem in še nekaterim izpostavljenim poklicem. Vsi drugi nekmetje pa so morali biti zadovoljni s sorazmerno skromno odmerjenimi koli inami osnovnih živil.

Spri o povojnih političnih zaostritev na podeželju so se tudi v naših krajih kaj lahko zadrževali križarji, imenovani Kristusova vojska. Na posamezne kmetije so prihajali v goste kot dobrodošli odrešeniki nastajajo ih razrednih nasprotij. Z njimi sem se kot dijak gimnazije nekega ve era sre al na stranski poti, ko sem se vra al proti domu. Ko so preverili, da sem kme kega porekla, so me spustili domov in pri tem zabi ali, da smem šele naslednji dan povedati doma im, koga sem sre al. Sicer pa so skrivnostne križarje tudi v naših krajih kaj kmalu pregnale mili niške in vojaške mrtve straže. Sledilo je politično prepri evanje o njihovem razbojništvu in o prednostih našega socializma. V tem asu je bila politična aktivnost intenzivna tudi z mladimi. Organizirani so

bili slavnostni sprejemi v pionirske in mladinske organizacije ZMS pa vseh šolah. V OF in AFŽ, poznejšo SZDL na naši vasi kmetje niso vstopali množično, v skrivnostni SKOJ in KPJ pa le posamezniki, ki so si za elije udeležati svoje življenjske ambicije predvsem v urbanih sredinah. O hladnejšem političnem razpoloženju kmetje do nove oblasti pri aji tudi takratne podpovpre ne volilne udeležbe po naših vaseh. Kmetje ljudem je bilo skoraj vsiljeno zaposlovanje v podjetjih ali pisarnah. Tudi nezaposleni kmetje ki fantje in dekleta so se iz namišljenega stanovskega ponosa podzavestno upirali delu v tovarnah. Tako so raje ponižno čakali na prevzem kmetij svojih staršev. Iskali so tudi ženitne prilike, tudi na male kmetije, da niso ostali strici in tete na domačijah. Otroci samo premožnejših kmetij so se lahko šolali za primerno ugledne poklice.

Tak sicer socialno pogojen stanovski predsodek se je začel izgubljati šele v šestdesetih letih. Eksistenca možnosti so se postopoma povsem preobrnila v korist redne zaposlitve vsaj enega na t.i. polkmetijah. Kmetje ki otroci celo povojno desetletje niso mogli računati na študentske ali socialne podporami pri šolanju v dijaških in študentskih domovih.

Z odpravo obvezne oddaje, ukinitvijo kmetijskih delovnih zadrug, odpravo živilskih kart, s splošnim porastom standarda ob vse bolj odprtih možnostih šolanja in zaposlovanja, z uvedbo kmetje do zavarovanja in pokojnin, uvedbo potnih listov in s štipendiranjem tudi kmetje otroci so se z desetletji političnega nasprotja ublažila tudi na vaseh. Posebej še v sedemdesetih letih, ko so bile sprošene odkupne cene nekaterih kmetijskih pridelkov, uvedene ugodne kreditne linije in dotacije. Zaživela je kmetijska pospeševalna služba in pridobljene so bile druge ugodnosti. Nastajale so tržno usmerjene kmetije ob vse močnejšem združništvu.

Pri vsem tem sem kot prizadeven agronom in ugleden politik koristno sodeloval. Najprej kot tajnik republiškega odbora za sadjarstvo in vinogradništvo pri Zdržni in poslovni zvezi Slovenije, nato kot pospeševalec in direktor v Kmetijski zadrugi Ilirska Bistrica z bistriškimi županom. Pozneje sem bil tajnik in predsednik Republiškega sindikata delavcev v kmetijstvu in živilstvu Slovenije. Bil sem zvezni podsekretar za kmetijstvo in nazadnje kot kmetijski funkcionar na Gospodarski zbornici Slovenije. Ves čas sem torej bil v ospredju odpravljanja predsodkov do pomena prevladujočega zasebnega kmetijstva za podeželje in za celotno gospodarstvo. Takega napredka na podeželju kot že v političnem sprošeni sedemdesetih in osemdesetih letih ne dosegamo niti danes kljub kapitalistični družbeni ureditvi.

Doma smo se v prvih povojnih letih s težavo prebijali, posebej še, ko je prišlo na vrsto kar sedem šoloobveznih otrok. V srednjo šolo in na študij so gledali na uspeh in velike stroške lahko poslali samo mene, kjer sem ob delu prebijal, kot sem vedel in znal. Drugi brat, Matjaž, naj bi ostal doma na kmetiji, sestra Micika se je takoj po nižji gimnaziji že s štirinajstimi leti zaradi razmer zaposlila. Ostali bratje in sestre pa so se izuili ali obrtali ali pa se zaposlili kot nekvalificirani delavci, da bi se tako pozneje šolali in prišli do poklica kot odrasli. Vzgajati in skrbeti zase smo se morali pretežno sami, eprav sta starša no in dan garala, da bi nas preživela. Nekaj časa po vojni smo ostali celo brez primerne konjske vprege, kar je za kmetovanje izredno težko. Orati in voziti smo morali navaditi tudi krave in vole, ker za nakup vozovnih konj enostavno ni bilo denarja. Nekaj kasneje smo kupili dva žrebička, ki smo ju po letu in pol reje lahko vpregli. Ob tem so zbežljali, prevrnili voz in o eta nevarno poškodovali.

Živeli smo skromno, zato so iz naših krajev mladi ljudje odhajali s trebuhom za kruhom v mesta ali emigrirali na zahod. Po osnovni šoli je bilo težko nadaljevati usposabljanje mladih na podeželju. Tako tudi za obrtne poklice, saj je bila zasebna obrt z visokimi davki skorajda zatrta, družbene obrti pa skoraj nismo poznali. Iz naše vasi, ki je štela preko 120 gospodarstev, sva v petdesetih letih samo dva uspela konstituirati fakulteto in okrog deset srednjo šolo. Kljub hudim povojnim travmam smo skupaj s prizadetimi sosedi in sorodniki s asoma nekako sprejeli in se sprijaznili s takratnimi razmerami. Med drugim je bila odpravljena obvezna oddaja kmetijskih pridelkov z delno sprostitevjo odkupnih cen. Ukinjene so bile kmetje do obdelovalne zadruge, na voljo so bili ugodnejši krediti in druge izboljšave. Uvedeno je bilo kmetje do nacionalno zdravstveno in pokojninsko zavarovanje. Takrat je ob neki priložnosti tudi moj oče med nami dejal, da je vendar v Titovi politiki tudi nekaj dobrega.

Relativno zadovoljstvo vaškega prebivalstva dokazuje tudi vse višja udeležba na državnih in krajevnih volitvah. Porasla je pripravljenost vaščanov za urejanje družbene in komunalne infrastrukture z zaporednimi samoprispevki. Tako so uspeli elektrifikacija, modernizirani krajevni zdravstveni, šolski in kulturniški objekti, zgrajeno vodovodno omrežje in asfaltirane pomembnejše ceste z nastalimi avtobusnimi zvezami. S pomočjo krajevnih samoprispevkov so bile meliorirane zamo virjene obdelovalne in travniške površine tudi po naši dolini. Tako so kmetje lahko predstavili svoje njive z gričevja v dolino, travnati svet in pašo živine pa v gričevnati svet.

To se je nadaljevalo z izgradnjo Tovarne sladkorja v Ormožu z uvedbo nove donosne poljšine – sladkorno peso in intenzifikacijo celotnega kolobarja. Pri vseh teh zahtevnih gospodarskih aktivnostih in skokovitem napredku sem kot doma in in poklicni funkcionar Ormožanom veliko pomagal. Med drugim sem bil več let član Republiške komisije, ki je razpolagala s Skladom za hitrejši razvoj naših manj razvitih območij. Iz tega sklada nam je ob obinskih samoprispevkih uspelo usmeriti precej sredstev tudi za urejanje in asfaltiranje cest in izgradnjo vodovoda na ormoškem območju. Pridobljena so bila tudi precejšnja nepovratna sredstva za obnovo vinogradov in sadovnjakov.

Ključne besede

Prlekija, Lešnica pri Ormožu, spomini, osvoboditev, povojna zgodovina

Vir

Lastni spomini.

Povzetek

Po koncu spominov na prve svetovne vojne v lanskoletni številki Zgodovinskih zapisov se avtor tokrat v svojem pripovedovanju vrne v čas osvoboditve in življenja v prvih letih Titove Jugoslavije. Pri tem se med drugim dotakne pomanjkanja, zasliševanj nove oblasti, za etko šolskega pouka, organiziranja propagandnih mitingov s političnimi govori, skeci, partizanskimi pesmimi, z recitacijami in glasbo. Bralca popelje skozi lastno doživljanje bremena obvezne oddaje kmetijskih pridelkov, ustanavljanje kmetijskih zadrug, politično angažiranost na podeželju ter zlasti skromno življenje ljudi, ki je marsikaterega mladega loveka pognalo v svet s trebihom za kruhom. Spomine v tokratni številki pa sklene z izboljšanjem razmer v šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, ko je uspela elektrifikacija; modernizirani so bili krajevni, zdravstveni, šolski in kulturniški objekti, zgrajeno vodovodno omrežje in asfaltirane pomembnejše ceste z nastalimi avtobusnimi zvezami ter s pomočjo krajevnih samoprispevkov meliorirane zamrznjene obdelovalne in travniške površine. Za konec so se boljši časi.